

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ДЕМОГРАФІЯ”
(для бакалаврів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено кандидатом економічних наук, професором
кафедри управління персоналом *Л. С. Дорошенко*

Затверджено за засіданні кафедри управління персоналом (протокол № 6 від
17.06.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Дорошенко Л. С. Навчальна програма дисципліни “Демографія”
(для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 13 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний
план, зміст дисципліни “Демографія”, питання для самоконтролю, а
також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Розвиток усіх сфер економіки нерозривно пов'язаний з розвитком людини-працівника, населення в цілому. Цим, власне, і визначається важливість оволодіння теоретичними і прикладними основами демографії.

Слово “демографія” походить від грецьких слів “демос” – населення і “графія” – опис і означає опис населення.

Демографія вивчає закономірності відтворення населення в їх соціально-економічній зумовленості: динаміку кількості, стану і структури народонаселення, демографічні аспекти розвитку сім'ї, механізм взаємозв'язку соціального, економічного і демографічного розвитку, взаємодії населення і навколишнього середовища та ін.

Особливого значення набувають результати демографічних досліджень в умовах дії ринкових відносин. Зокрема, демографічні процеси стають важливим чинником маркетингового середовища.

У цьому зв'язку до навчальних планів підготовки фахівців у галузі економіки, психології, соціології зарахована навчальна дисципліна “Демографія”. Основними завданнями цієї дисципліни є: формування у студентів теоретичних знань щодо закономірностей відтворення розвитку населення; набуття ними практичних навичок аналізу та оцінювання демографічних процесів і явищ; засвоєння студентами фактичних матеріалів, що характеризують сучасні тенденції демографічного розвитку та демографічну ситуацію.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН дисципліни “ДЕМОГРАФІЯ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
	Змістовий модуль I. Загальнотеоретичні основи демографії
1	Предмет, об'єкт та завдання демографії
2	Загальна теорія народонаселення
3	Система демографічних наук

1	2
	Змістовий модуль II. Методичні аспекти демографічних досліджень
4	Джерела інформації про населення
5	Основні показники вимірювання чисельності населення та його структури
6	Аналіз демографічних процесів та структур
7	Соціально-демографічне прогнозування
	Змістовий модуль III. Відтворення населення та соціально-економічний розвиток
8	Взаємозв'язок демографічного та соціально-економічного розвитку
9	Сучасні тенденції демографічного розвитку
10	Сім'я як об'єкт демографії
11	Міграція населення
12	Регулювання демографічного розвитку
Разом годин: 108	

ЗМІСТ
дисципліни
“ДЕМОГРАФІЯ”

Змістовий модуль I. Загальнотеоретичні основи демографії

Тема 1. Предмет, об'єкт та завдання демографії

Поняття предмета та об'єкта науки.

Предмет та об'єкт демографії.

Особливості населення як об'єкта наукового дослідження. Поняття відтворення населення. Широкий та вузький підходи до розуміння предмета демографії.

Завдання демографії.

Література [8; 15; 17; 26]

Тема 2. Загальна теорія народонаселення

Система знань про народонаселення: сутність та передумови формування. Структура системи знань про народонаселення. Завдання окремих наук у вивченні народонаселення.

Значення загальної теорії народонаселення для розвитку демографії.

Література [8; 18; 23]

Тема 3. Система демографічних наук

Концепція системи демографічних наук про життєдіяльність населення. Теоретична демографія. Історична демографія. Етнічна демографія. Політична демографія. Військова демографія. Генетична демографія. Медична демографія.

Література [8; 18; 23; 26]

Змістовий модуль II. Методичні аспекти демографічних досліджень

Тема 4. Джерела інформації про населення

Вимоги до обсягів і якості демографічної інформації. Система джерел даних про населення: перепис населення, облік руху населення, вибіркові обстеження, їх взаємозв'язок.

Література [8; 11; 15; 23; 27]

Тема 5. Основні показники вимірювання чисельності населення та його структури

Абсолютна чисельність населення.

Рівняння демографічного балансу. Компоненти зростання чисельності населення: природний приріст і сальдо міграції. Середнє населення.

Відтворені показники динаміки чисельності населення: темп зростання та приросту.

Структури населення.

Статевовікова структура. Сімейна структура.

Література [8; 15]

Тема 6. Аналіз демографічних процесів та структур

Зміст демографічного аналізу та його загальні принципи. Методи демографічного аналізу: статистичні, математичні, соціологічні, графоаналітичні та картографічні.

Найважливіші соціально-економічні чинники в демографічному аналізі: джерела існування, рівень доходів, стан здоров'я, рівень освіти населення та ін.

Основні етапи демографічного аналізу: постановка завдання, оцінювання повноти і вірогідності інформаційної бази, визначення часового інтервалу і системи показників для опису кінцевих результатів аналізу, власне аналіз.

Література [8; 23; 27; 28]

Тема 7. Соціально-демографічне прогнозування

Основні завдання перспективних розрахунків населення. Методи розробки демографічних прогнозів.

Урахування впливу міграції населення при прогнозуванні. Оцінювання майбутніх змін в інтенсивності демографічних явищ (народжуваності, смертності, міграції та ін.).

Література [6; 8; 18; 26]

Змістовий модуль III. Відтворення населення та соціально-економічний розвиток

Тема 8. Взаємозв'язок демографічного та соціально-економічного розвитку

Вплив демографічних процесів на економічне зростання. Взаємозв'язок соціально-економічного розвитку та відтворення населення.

Визначення кількісних співвідношень між демографічними й економічними явищами. Демографічні аспекти капіталовкладень, зайнятості та продуктивності.

Література [3; 8; 13; 26]

Тема 9. Сучасні тенденції демографічного розвитку

Місце демографічної проблеми серед глобальних проблем сучасності.

Поняття демографічного вибуху та демографічної кризи.

Регіональні відмінності в характері демографічних процесів.

Якість населення. Значення якості населення в сучасних умовах.

Якісний потенціал населення. Індекс розвитку людського потенціалу.

Сучасні тенденції народжуваності, смертності, шлюбності в Україні. Старіння населення.

Література [8; 12; 14; 15; 20; 21]

Тема 10. Сім'я як об'єкт демографії

Поняття "сім'я". Функції сім'ї. Сім'я як об'єкт демографії. Життєвий цикл сім'ї. Сімейний склад населення. Процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї. Сучасні тенденції зміни кількості та складу сімей.

Література [8; 10; 23]

Тема 11. Міграція населення

Сутність міграції населення. Види та форми міграції. Внутрішні та зовнішні міграції.

Етапи розвитку міграції населення.

Вплив міграції на демографічну ситуацію та ринок праці.

Особливості міграції населення України.

Регулювання міграції населення.

Література [2; 8; 16; 19; 23]

Тема 12. Регулювання демографічного розвитку

Поняття демографічної політики, її цілі та завдання. Об'єкт і основні напрямки демографічної політики.

Основні методи демографічної політики: економічні, адміністративно-правові, виховні і пропагандистські. Особливості демографічної політики в різних країнах. Сутність ідеї світової політики населення.

Література [1; 8; 18; 19; 24; 26]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Сутність та зміст загальної теорії народонаселення.
2. Передумови формування системи знань про народонаселення.
3. Завдання окремих наук, що вивчають народонаселення.
4. Структура знань про народонаселення.
5. Значення загальної теорії народонаселення для розвитку демографії.
6. Місце демографії в системі знань про народонаселення.
7. Предмет демографії. Точки зору на предмет демографії.
8. Передумови перетворення демографії на систему демографічних наук.
9. Структура системи демографічних наук.
10. Чим обумовлюється необхідність регулювання демографічних процесів?
11. Демографічне постарінання — об'єктивний, історично зумовлений процес.
12. Сутність демографічної політики, її цілі та засоби.
13. Поняття “демографічна ситуація”. Основні показники, що характеризують демографічну ситуацію.
14. Сутність міграційного руху населення, показники, що його характеризують.
15. Таблиці смертності та середньої тривалості життя.
16. Класифікації міграцій.
17. Вплив міграцій на демографічну ситуацію.
18. Вплив міграцій на ринок праці.
19. Міграції в Україні.
20. Предмет та завдання математичної демографії.
21. Предмет та завдання теоретичної демографії.
22. Предмет та завдання історичної демографії.
23. Предмет та завдання регіональної демографії.
24. Предмет та завдання описової демографії.
25. Поняття “якість” та “розвиток населення”.
26. Поняття “демографічна подія”, “демографічний процес”, “демографічне явище”.
27. Сутність видів руху населення.
28. Показники, що характеризують природний рух населення.
29. Зміст поняття “демографічна ситуація”. Характерні ознаки сучасної демографічної ситуації в Україні.

30. Для яких видів підприємницької діяльності важливими є демографічні дані?
31. Як співвідносяться поняття “соціальна політика”, “політика населення”, “демографічна політика”?
32. Основні напрямки практичного використання демографічної інформації.
33. Основні методичні підходи до демографічного аналізу.
34. Поперечний і поздовжній аналіз.
35. Методи, що використовуються в демографічному аналізі.
36. Соціологічні методи в демографії.
37. Статевовікова піраміда населення як засіб вивчення його складу.
38. Абсолютні та відносні показники чисельності населення.
39. Поняття демографічних структур населення. Навести приклади.
40. Загальне поняття демографічних таблиць.
41. Сутність сім’ї як об’єкта демографії.
42. Демографічні коефіцієнти.
43. Сім’я та її життєвий цикл.
44. Процеси, що впливають на демографічний розвиток сім’ї.
45. Сімейний склад (сімейна структура) населення.
46. Які основні сучасні тенденції зміни чисельності та складу сімей?
47. Поняття “сім’я” і “домашнє господарство”.
48. Концепція демографічного переходу.
49. Демографічні революції, їх зміст.
50. Навести основні класифікації демографічних прогнозів.
51. Перші прогнозні розрахунки населення України.
52. Які методи використовуються в демографічному прогнозуванні?
53. Що таке прогнозний сценарій? Його призначення.
54. Практичне значення демографічних прогнозів.
55. Джерела інформації про населення. Класифікації демографічної інформації.
56. Прогнози населення світу та окремих країн, що розробляються ООН.
57. Які вимоги до демографічної інформації?
58. Сутність категорій постійного та наявного населення, їх визначення.
59. Основні етапи становлення та розвитку переписів населення.
60. Поточний облік демографічних подій.
61. Всеукраїнський перепис населення 2001 року.
62. Сутність, мета та значення демографічного аналізу.

63. Поняття економічно активного та економічно неактивного населення.
64. Чи існує зв'язок між якістю населення, якістю життя та рівнем розвитку економіки?
65. У чому полягає відмінність між демографією та наукою про населення?
66. Відносні показники динаміки чисельності населення: види, визначення, методи розрахунку.
67. Сутність понять “гіпотетична когорта” та “реальна когорта”.
68. Які процеси в населенні вивчаються на мікро- та макрорівнях?
69. Предмет та завдання економічної демографії.
70. Предмет та завдання етнічної демографії.
71. Назвіть найвідоміших вітчизняних та зарубіжних демографів.
72. Сутність демографічної політики, її цілі та засоби.
73. У чому полягають особливості демографічної політики в різних країнах?
74. У чому полягає сутність методу пересування віків?
75. Перепис населення, його основні принципи.
76. Чим обумовлена необхідність урахування демографічних факторів на сучасному етапі?
77. Основні методологічні положення вивчення взаємозв'язків демографічних і соціально-економічних процесів.
78. Реєстр населення.
79. Потенційна демографія — напрямок демографічного аналізу.
80. Динаміка народжуваності в Україні.
81. Динаміка смертності в Україні.
82. Динаміка шлюбності в Україні.
83. Міграційні потоки та міграційні когорти.
84. Зміст основних етапів демографічного аналізу.
85. Використання демографічних знань у маркетингу.
86. Демографічні аспекти сегментації ринку.
87. Чим пояснюється актуальність і практичне значення демографічної інформації?
88. Основні погляди на відтворення населення. Яке значення вони мають для розвитку демографії?
89. Як можна оцінити перспективи використання демографічних даних підприємцями в Україні?
90. Загальнометодологічні науки в системі знань про народонаселення — філософія та політична економія.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Архангельский В. Н.* Демографическая политика: цели, принципы, приоритеты. — Саранск, 2000.
2. *Афанасьев И.* Кем будут управлять украинские лидеры в XXI веке? // Персонал. — 2001. — № 2.
3. *Бутов В. И.* Демография. Учеб. пос. / Под ред. В. Г. Игнатова. — М. — Ростов н/Д, 2003.
4. *Валентей С., Кваша А. Я.* Основы демографии. — М., 1989.
5. *Демография: настоящее и будущее.* — Саранск, 2000.
6. *Демография.* Современное состояние и перспективы развития / Под ред. Д. И. Валентей. — М., 1997.
7. *Демографические* процессы и их закономерности / Под ред. Д. М. Валентея. — М., 1991.
8. *Дорошенко Л. С.* Демографія: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2005
9. *Дорошенко Л. С.* Демографія: Практикум. — К., 2007.
10. *Жилкина Т.* Семейная политика и формы помощи семье: Зарубежный опыт // Международная экономика и международные отношения. — 1994. — № 1.
11. Закон України “Про Всеукраїнський перепис населення” від 19 жовтня 2000 р.
12. *Кузнецова Е. В.* Индекс человеческого развития и тенденции его изменения в России и зарубежных странах // Вопросы статистики. — 1999, — № 2.
13. *Ліанова Е. М.* Ринок праці: соціально-демографічні аспекти. — К., 1996.
14. *Лиманова Э. М.* Продолжительность жизни населения (опыт комплексного регионального исследования). — К., 1991.
15. *Медков В. М.* Демография: для студентов вузов. — Ростов н/Д: 2002.
16. *Міграційні* процеси в сучасному світі. Світовий, регіональний та національний виміри / За ред. Ю. Римаренка. — К., 1998.
17. *Муромцева Ю. І.* Демографія. — К., 2006.
18. *Народонаселение.* Энциклопедический словарь, 1994.
19. *Основы* державної міграційної політики України. — К., 1994.
20. *Основні* напрямки розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року: Схвалено Указом Президента України від 3 серпня 1994 року.

21. *Пирожков С. И.* Трудовой потенциал в демографическом измерении. — К., 1992.
22. *Пирожков С. И., Лакіза—Сачук Н.* Україна в демографічному вимірі: минуле, сучасне, майбутнє. — К., 1995.
23. *Прибиткова І. М.* Основи демографії. — К., 1995.
24. *Прибиткова Н. Н., Руцкая М. В., Марченко Н. И.* Основы регулирования демографических процессов в зарубежных странах // Демографическое развитие и становление рынка труда республики Беларусь: Сб. науч. тр. — Минск, 1996.
25. *Современная демография* / Под ред. А. Я. Кваша, В. А. Ионцева — М., 1995.
26. *Статевовіковий* склад населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. — К.: Держкомстат України, 2003.
27. *Стеценко С. Г., Швець В. Г.* Статистика населения: Підруч. для вузів. — К., 1993.

Додаткова

28. *Власюк О. С., Пирожков С. И.* Индекс людського розвитку: досвід України. — К., 1995.
29. *Демографическое* развитие и становление рынка труда Республики Беларусь: Сб. науч. тр. — Минск, 1996.
30. *Злоказов И. А.* Демографическая ситуация и демографическая политика в ФРГ. — М., 1989.
31. *Котлер Ф.* Основы маркетинга. — М., 1992.
32. *Міграційні* процеси в сучасному світі. Світовий, регіональний та національний виміри / За ред. Ю. Римаренка. — К., 1998.
33. *Осколкова О.* США: изменения в сфере семейно-брачных отношений // Международная экономика и международные отношения. — 1993. — № 6.
34. *Про кількість* та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року // Уряд кур'єр. — 2002. — № 244.
35. *Сімейний* кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21–22.
36. *Современная демография: Учеб. пособие* / Под ред. А. Я. Кваша, В. А. Ионцева. — М., 1995.
37. *Стеценко С. Г., Швець В. Г.* Статистика населения: Підруч. для вузів. — К., 1993.
38. *Стещенко В. С.* Демографічна криза в Україні: проблеми дослідження, витоки, складові, напрямки протидії. — К., 2001.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Демографія”	3
Зміст дисципліни “Демографія”	4
Питання для самоконтролю	8
Список літератури.....	11

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. Г. Рогузько*
Комп'ютерне верстання *А. М. Голянда*

Зам. № ВКЦ-4266

Формат 60x84/₁₆. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, пр. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*